

GRUNDRISSE - ΒΑΣΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ
ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

μετάφραση: Διονύσης Διβάρης, Στοχαστής, Αθήνα, σελ. 72-74

Karl Marx

Grundrisse

Βασικές γραμμές της κριτικής της πολιτικής οικονομίας, τόμος Α΄

Karl Marx

μετάφραση: Διονύσης Διβάρης, Στοχαστής, Αθήνα, σελ. 72-74

4) Παραγωγή. Μέσα παραγωγής και σχέσεις παραγωγής. Σχέσεις παραγωγής και συναλλακτικές σχέσεις. Μορφές κράτους και συνείδησης σε σχέση με τις παραγωγικές και συναλλακτικές σχέσεις. Νομικές σχέσεις. Οικογενειακές σχέσεις.

Notabene [σημείωση] σχετικά με σημεία που πρέπει να αναφερθούν εδώ και να μη λησμονηθούν:

1) Ο πόλεμος διαμορφώθηκε πριν από την ειρήνη: ο τρόπος που ορισμένες οικονομικές σχέσεις, όπως μισθωτή εργασία, μηχανήματα κλπ. Αναπτύχθηκαν με τον πόλεμο και μέσα στους στρατούς κλπ. νωρίτερα απ' όσο στο εσωτερικό της αστικής κοινωνίας. Και η σχέση ανάμεσα στην παραγωγική δύναμη και τις σχέσεις συναλλαγής είναι ιδιαίτερα ευδιάκριτη στο στρατό.

2) Σχέση της μέχρι σήμερα ιδεαλιστικής ιστοριογραφίας με την πραγματική. Ιδιαίτερα των λεγόμενων ιστοριών του πολιτισμού, που είναι όλες τους ιστορίες θρησκειών και κρατών. (Μ' αυτή την ευκαιρία μπορεί να ειπωθεί και κάτι σχετικά με τα διάφορα είδη της μέχρι σήμερα ιστοριογραφίας. Η λεγόμενη αντικειμενική. Υποκειμενική. (Ηθική κ.ά.) Φιλοσοφική.)]

3) Ζητήματα δεύτερης και τρίτης τάξης, γενικά παράγωγες, μεταβιβασμένες, όχι πρωτογενείς σχέσεις παραγωγής. Επίδραση εδώ των διεθνών σχέσεων.

4) Επικρίσεις για τον υλισμό αυτής της αντίληψης. Σχέση με τον νατουραλιστικό υλισμό.

5) *Διαλεκτική των εννοιών παραγωγική δύναμη (μέσο παραγωγής) και σχέση παραγωγής, μια διαλεκτική που τα όριά της πρέπει να καθοριστούν και που δεν αίρει την πραγματική διαφορά.*

6) *Η άνιση σχέση της ανάπτυξης της υλικής παραγωγής πχ. προς την καλλιτεχνική Και γενικά, η έννοια της προόδου να μη θεωρηθεί αφηρημένα, όπως συνηθίζεται. Στην τέχνη κλπ. η δυσαναλογία αυτή δεν είναι ακόμα τόσο σημαντική και δυσκολονόητη όσο μέσα στις ίδιες τις πρακτικές-κοινωνικές σχέσεις. Πχ. στην εκπαίδευση. Σχέση των *Ηνωμένων Πολιτειών* προς την Ευρώπη. Αλλά το πραγματικά δύσκολο σημείο που πρέπει να συζητηθεί εδώ είναι πώς οι σχέσεις παραγωγής αναπτύσσονται με άνισο τρόπο σαν νομικές σχέσεις. Για παράδειγμα λοιπόν, η σχέση του ρωμαϊκού ιδιωτικού δικαίου (λιγότερο συμβαίνει αυτό στο ποινικό και το δημόσιο δίκαιο) με τη σύγχρονη παραγωγή.*

7) *Η αντίληψη αυτή εμφανίζεται σαν αναγκαία εξέλιξη. Δικαίωση όμως του τυχαίου. Πώς. (Και της ελευθερίας, ανάμεσα στ' άλλα.) (Επίδραση των μέσων επικοινωνίας. Παγκόσμια ιστορία δεν υπήρχε πάντα· η ιστορία σαν παγκόσμια ιστορία είναι αποτέλεσμα.[])*

8) *Αφετηρία είναι βέβαια ο φυσικός καθορισμός υποκειμενικά και αντικειμενικά.*

Φυλές, ράτσες κλπ.

1) Στην τέχνη, είναι γνωστό πως ορισμένες εποχές καλλιτεχνικής άνθισης δεν αντιστοιχούν καθόλου στη γενική εξέλιξη της κοινωνίας, άρα και της υλικής βάσης, του σκελετού - για να μιλήσουμε έτσι - της κοινωνικής οργάνωσης. Παράδειγμα οι Έλληνες σε σύγκριση με τους σύγχρονους, ή και ο Σαίξπηρ. Για ορισμένες μορφές τέχνης, πχ. το έπος, έχει μάλιστα αναγνωριστεί ότι δεν μπορούν ποτέ πια να παραχθούν στην κοσμοϊστορική, κλασική τους μορφή από τη στιγμή που εμφανίζεται η καλλιτεχνική παραγωγή σαν τέτοια· ότι λοιπόν μέσα στα πλαίσια της ίδιας της τέχνης ορισμένες σημαντικές της μορφοποιήσεις είναι δυνατές μονάχα σε μια χαμηλή βαθμίδα της καλλιτεχνικής εξέλιξης. Αν αυτό ισχύει για τη σχέση των διάφορων καλλιτεχνικών ειδών μέσα στη σφαίρα της ίδιας της τέχνης, δεν είναι παράξενο που ισχύει για τη σχέση ολόκληρης της καλλιτεχνικής σφαίρας προς την γενική εξέλιξη της κοινωνίας. Η δυσκολία βρίσκεται μόνο στη γενική σύλληψη αυτών των αντιφάσεων. Μόλις εξειδικευτούν, έχουν κιόλας εξηγηθεί.

Ας πάρουμε για παράδειγμα τη σχέση της ελληνικής τέχνης και ύστερα του Σαίξπηρ με το σήμερα. Είναι γνωστό πως η ελληνική μυθολογία δεν είναι μόνο το οπλοστάσιο της ελληνικής τέχνης αλλά και το έδαφός της. Είναι δυνατή η αντίληψη της φύσης και των κοινωνικών σχέσεων που βρίσκεται στη βάση της ελληνικής φαντασίας και άρα της ελληνικής [μυθολογίας] όταν υπάρχουν αυτόματες κλωστικές μηχανές, ατμομηχανές και σιδηρόδρομοι και ηλεκτρικοί τηλεγράφοι; Τι είναι ο Ήφαιστος μπροστά στη Ρόμπερτς και Σία, ο Δίας μπροστά στο αλεξικέραυνο και ο Ερμής μπροστά στην Κρεντί Μομπιλιέ; Κάθε μυθολογία ξεπερνά και κυριεύει και διαμορφώνει τις φυσικές δυνάμεις στη φαντασία και με τη φαντασία· εξαφανίζεται λοιπόν με την πραγματική κυριαρχία πάνω σ' αυτές. Τι θ' απογίνει η Φήμη μπροστά στην πλατεία Πρίντινχαους Σκουαίαρ; Η ελληνική τέχνη προϋποθέτει την ελληνική μυθολογία, δηλαδή τη φύση και τις κοινωνικές μορφές επεξεργασμένες ήδη μ' ένα ασυναίσθητα καλλιτεχνικό τρόπο από τη λαϊκή φαντασία. Αυτό είναι το υλικό της. Όχι οποιαδήποτε μυθολογία, όχι δηλαδή οποιαδήποτε ασυναίσθητα καλλιτεχνική επεξεργασία της φύσης (συμπεριλαμβάνοντας στη φύση καθετί αντικειμενικό, άρα και την κοινωνία). Η αιγυπτιακή μυθολογία δε θα μπορούσε ποτέ να είναι το έδαφος ή η μήτρα της ελληνικής τέχνης. Οποσδήποτε όμως κάποια μυθολογία. Ποτέ λοιπόν μια κοινωνική εξέλιξη που αποκλείει κάθε μυθολογική, κάθε μυθοπλαστική σχέση με τη φύση που απαιτεί λοιπόν από τον καλλιτέχνη μια φαντασία ανεξάρτητη από μυθολογία.

Από μian άλλη πλευρά: μπορεί να συνυπάρχει ο Αχιλλέας με την πυρίτιδα και το μολύβι; Ή γενικά η Ιλιάδα με το πιεστήριο, και μάλιστα το μηχανικό; Δεν σωπαίνει αναγκαστικά το τραγούδι και η απαγγελία και η Μούσα με τον μοχλό του πιεστηρίου, δεν εξαφανίζονται λοιπόν απαραίτητοι όροι της επικής ποίησης;

Η δυσκολία όμως δεν είναι να καταλάβουμε ότι η ελληνική τέχνη και το έπος συνδέονται με ορισμένες μορφές εξέλιξης της κοινωνίας. Η δυσκολία είναι ότι μας προσφέρουν ακόμα καλλιτεχνική απόλαυση και από μian ορισμένη άποψη ισχύουν σαν κανόνας και άφθαστο πρότυπο.

Ένας άντρας δεν μπορεί να ξαναγίνει παιδί χωρίς να παιδίαρσει. Δεν χαίρεται όμως την αφέλεια του παιδιού, και δεν πρέπει κι ο ίδιος σ' ένα ανώτερο επίπεδο να πασχίζει να αναπλάσει την αλήθεια του; Δεν αναβιώνει σε κάθε εποχή μέσα στην παιδική φύση ο χαρακτήρας της στη φυσική του αλήθεια; Γιατί τότε να μην ασκεί αιώνια γοητεία η ιστορική παιδική ηλικία της ανθρωπότητας, εκεί που γνώρισε την ωραιότερή της ανάπτυξη, σαν στάδιο που δεν ξαναγυρίζει ποτέ; Υπάρχουν παιδιά

κακομαθημένα και παιδιά μικρομέγαρα. Πολλοί από τους αρχαίους λαούς ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία. Κανονικά παιδιά είχαν οι Έλληνες. Η γοητεία της τέχνης τους για μας δεν βρίσκεται σε αντίφαση με την ανεξέλικτη κοινωνική βαθμίδα όπου βλάστησε. Είναι, αντίθετα, αποτέλεσμά της και είναι αναπόσπαστα δεμένη με το ότι οι ανώριμες κοινωνικές συνθήκες που κάτω απ' αυτές γεννήθηκε, και που μόνο κάτω απ' αυτές μπορούσε να γεννηθεί, δεν μπορούν να ξαναγυρίσουν ποτέ.